

Filip Skoczeń

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska

ORCID: 0000-0002-1670-0437

Sprawozdanie z konferencji

Świętego Jana Pawła II dziedzictwo prawa naturalnego i międzynarodowych praw człowieka. Ku stuleciu perswazji

18-19 maja 2022 r. na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie odbyła się we współpracy z amerykańskim uniwersytetem Ave Maria School of Law (Floryda) międzynarodowa konferencja naukowa zatytułowana *Świętego Jana Pawła II dziedzictwo prawa naturalnego i międzynarodowych praw człowieka. Ku stuleciu perswazji*. Jej przewodnim motywem było ukazanie myśli i spuścizny Ojca Świętego związanych z tematem prawa naturalnego i praw człowieka oraz ich relacji z nauką Kościoła. Konferencja rozpoczęła się w 102. rocznicę urodzin papieża.

Konferencję modlitwą rozpoczął Jego Eminencja kard. Kazimierz Nycz, który następnie skierował do uczestników konferencji przemówienie. Zwrócił w nim uwagę m.in. na to, jak istotne jest podkreślanie godności jako fundamentu praw człowieka, zwłaszcza w czasie agresji Rosji na Ukrainę oraz w kontekście sporów dotyczących początku i końca życia człowieka (spór o aborcję m.in. w Polsce i Stanach Zjednoczonych oraz o eutanazję). Kardynał przedstawił nauczanie papieża dotyczące tych kwestii, a wyrażonych *explicite* w pierwszej jego encyklice *Redemptor hominis*. Przypomniał też wystąpienie Jana Pawła II na Zgromadzeniu Ogólnym ONZ w 1995 r., kiedy to papież w czasie trwającej wojny na Bałkanach zaznaczył, jak ważne jest respektowanie wcześniej wspomnianych praw. Na koniec Jego Eminencja podziękował za zorganizowanie i uczestnictwo w konferencji oraz za poruszenia tak ważnych i bieżących tematów, a także za pogłębioną analizę dziedzictwa Jana Pawła II. Następnie głos zabrali dziekan Wydziału Społeczno-Ekonomicznego prof. Michał Gierycz i dziekan Ave Maria School of Law prof. John Czarnetzky, którzy

podziękowali za uczestnictwo i krótko zarysowali kwestie poruszane na konferencji. John Czarnetzky w swoim wystąpieniu wspomniał także na dziedzictwo francuskiego filozofa Jacques'a Maritaina, jednego z przedstawicieli chrześcijańskiego personalizmu. Michał Gierycz z kolei wskazał na zagrożenie, jakim jest pojmowanie prawa naturalnego jedynie jako elementu wiary katolickiej, a nie szeroko rozumianej etyki opartej na racjonalnym namyśle. Powszechne rozumienie i argumentowanie praw człowieka zmieniało się na przestrzeni lat. Wymienione zostały chociażby Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela z 1789 r. i Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r. – do obydwu dokumentów odwoływał się w swoim nauczaniu Jan Paweł II. Prof. Gierycz wskazał też na ważny antropologiczny charakter rozumienia człowieczeństwa w kontekście praw człowieka.

Konferencja została podzielona na sześć sesji tematycznych. Część uczestników brała udział w konferencji w trybie zdalnym. Po każdej części zaplanowany został czas na dyskusję i pytania do referenta.

Wystąpienie dotyczące konstytucjonalizmu wygłosił prof. Adrian Vermeule z Harvard Law School. Przedstawił w nim problem dwojakiego podejścia do stanowienia i interpretowania prawa: liberalne, luźno odnoszące się do treści, a skupiające się na szerokim interpretowaniu przepisów, które określił mianem *legal liberalism*; oraz konserwatywne rozumienie prawa. Jest to problem bardzo wyraźny w sądownictwie amerykańskim, uwidaczniający się zwłaszcza w podziale sędziów amerykańskiego Sądu Najwyższego. Innym aspektem prawnym poruszone w jego wystąpieniu był podział prawa na dwa rodzaje: *lex i ius*.

Następnie rozpoczął się pierwszy panel konferencji. Na szczególną uwagę zasługuje tutaj wystąpienie prof. Wojciecha Roszkowskiego, który poddał porównaniu dwa zbrodnicze systemy totalitarne XX wieku – komunizm i nazizm. Przedstawione zostały szczególne podejście Jana Pawła II do ustrojów totalitarnych, co wiązało się z wojennymi doświadczeniami życia młodego Karola Wojtyły w systemie wrogim zarówno nauczaniu Kościoła, jak i przestrzeganiu praw człowieka. Swoje doświadczenia z zagrożeniem, jakie niosą totalitaryzmy, papież zawarł w encyklice *Centesimus annus*. W konkluzji prof. Roszkowski stwierdził, że nie da się hierarchizować ustrojów z gruntu złych, a raczej powinno się je stawiać obok siebie jako zagrożenie we współczesnym świecie. Oprócz prof. Roszkowskiego w panelu swoje wystąpienia przedstawił także m.in. Ron Rychlak z University of Mississippi School of Law, który przeanalizował wystąpienia Jana Pawła II w ONZ (z 1979 i 1995 roku).

UKSW reprezentowali, występując z referatami, prof. Zbigniew Stawrowski i ks. prof. Piotr Mazurkiewicz. Pierwszy z nich przybliżył koncepcje prawa naturalnego na dwóch różnych od siebie płaszczyznach uzasadnienia: racjonalistycznej oraz opartej na wierze i Piśmie Świętym. Przykładem klasycznego podejścia do prawa naturalnego przedstawionym w tym wystąpieniu była myśl św. Tomasza z Akwinu z jego uzasadnieniem wynikania dobrego prawa „ludzkiego” z prawa „wiecznego”. Przeciwwstawiony został mu Immanuel Kant, ze swoją koncepcją wolności rozumianej w kategoriach autonomii od innych ludzi i wszystkich innych możliwych czynników wpływających na człowieka. Prof. Stawrowski wskazał znaczenie obydwu jako mogących docierać do wszystkich ludzi, także osób niewierzących. Tak też odnosił się do problemu Jan Paweł II, czerpiąc z obu koncepcji. Natomiast ks. prof. Mazurkiewicz omówił różnice między liberalnym a chrześcijańskim rozumieniem praw człowieka. Wyszedł jednak z podstawowego założenia, że liberalizm zmieniał się na przestrzeni dziesięcioleci: początkowo podkreślał wolność w wielu aspektach (w tym też tę religijną), był ujmowany głównie w kontekście ekonomicznym, jednak potem zaczął postrzegać wolność także w jej aspekcie negatywnym. Jako wady liberalizmu prelegent wymienił m.in. brak odniesień do wiary i Boga, co może mieć fundamentalne konsekwencje w kontekście prawa naturalnego i praw człowieka; wynoszenie indywidualizmu ponad jakiegokolwiek wspólnoty; brak określenia podstawowych obowiązków ciążyących na człowieku wobec innych oraz możliwość nadużywania tej idei w różnych jej interpretacjach.

Drugi dzień obrad otworzył kard. Willem Eijk z wystąpieniem, *Prawa człowieka w zsekularyzowanym społeczeństwie*. Przypomniwał on dziedzictwo szkoły z Salamanki oraz wpływ pokoju westfalskiego na prawo międzynarodowe (suwerenność westfalska). Ponowna refleksja dotycząca poszanowania praw człowieka wiązała się z załamaniem porządku światowego w pierwszej połowie XX wieku. Ważną konsekwencją tego procesu stanowiła Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r. Również Kościół pozostawał aktywnym uczestnikiem tych wydarzeń. Jako przykłady wspomniano encyklikę papieża Jana XXIII, *Pacem in terris* z 1963 r. i postanowienia Soboru Watykańskiego II. Jednak rewolucyjną zmianę w kontekście człowieka i jego wolności oraz rozumienia jego praw przyniósł przełom lat 60. i 70. XX wieku – to wtedy na Zachodzie rozprzestrzeniły się idee rewolucji seksualnej. To także wtedy uwidocznił się proces sekularyzacji tamtejszych społeczeństw oraz postępujący relatywizm moralny. Kardynał Eijk przedstawił także stanowisko Jana Pawła II wobec zachodzących zmian w zachodnich społeczeństwach.

Następnie wystąpienie, pt. *O granicach prawa naturalnego i cnotach prawa objawionego*, wygłosił prof. Joseph Weiler. Przedstawił on kwestie istnienia praw i norm obowiązujących wśród osób wierzących, natomiast nieodzwierciedlających się w prawie stanowionym ani niebędących dla niego inspiracją. Często są to normy wstrzymujące określone działania, czyli będące swego rodzaju samoograniczeniem, niewynikające z zagrożenia karą ze strony państwa.

W pierwszym panelu drugiego dnia konferencji swój referat wygłosił m.in. rektor Collegium Intermarium Bartosz Lewandowski. Przedstawił on w nim rolę, jaką odgrywa w polskiej konstytucji pojęcie godności człowieka. Co znamienne, już w preambule Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r. znajduje się podkreślenie roli uniwersalnych wartości i przyrodzonej godności człowieka, która nie może być ograniczana nawet w stanach wyjątkowych. Podkreślają to zawarte w art. 30. Konstytucji RP przymioty, jakimi godność została określona, a więc: „przyrodzona”, „niezbywalna” i „nienaruszalna”. Idea poszanowania godności człowieka w polskim systemie prawnym III Rzeczypospolitej była widoczna już przed uchwaleniem Konstytucji RP w wyrokach i uzasadnieniach wyroków Trybunału Konstytucyjnego. Konkludując, można stwierdzić, że polska konstytucja jest pod względem rozumienia godności człowieka w dużym stopniu zbieżna z nauką Jana Pawła II.

Referaty wygłosili także m.in. sędzia Sądu Najwyższego prof. Aleksander Stępkowski, były sędzię Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu Javier Borrego czy były Specjalny Wysłannik Komisji Europejskiej ds. propagowania wolności religii lub przekonania poza UE Jan Figel.

W kolejnym panelu o działaniach Kościoła katolickiego na Łotwie na rzecz poszanowania praw i godności wynikających z nauki Kościoła mówił abp Zbigniew Stankiewicz. Łotewski episkopat – pomimo że katolicy w tym kraju stanowią mniejszość w stosunku do ateistów i protestantów – bardzo aktywnie uczestniczył w debacie publicznej dotyczącej aborcji i kontrowersji wokół fragmentów Konwencji Sтамбуlskiej. Efektem dialogu z innymi środowiskami było nieratyfikowanie tej konwencji przez Łotwę. Działania związków wyznaniowych (między innymi katolików i prawosławnych) pozwoliły także odnotować wyraźny spadek aborcji dokonywanych na Łotwie na przestrzeni ostatnich 20 lat.

Konferencję zamknęli dr hab. Michał Gierycz, prof. UKSW, i prof. John Czarnetzky. Podczas swoich wystąpień podsumowujących podziękowali oni zarówno osobom

odpowiedzialnym za organizację konferencji, jak i wszystkim jej uczestnikom. Dziekan Ave Maria School of Law przytoczył zdanie wypowiedziane w 1995 r. przez Jana Pawła II podczas jego podróży apostołskiej do USA: że to „Jezus Chrystus jest odpowiedzią na pytanie, jakie stawia życie każdego człowieka”. Natomiast dziekan Wydziału Społeczno-Ekonomicznego UKSW podkreślił, jak wiele środowisk z całego świata połączył temat konferencji. Pomimo barier kulturowych, a nawet religijnych, udało się stworzyć wspólnotę myśli zarówno pod kątem intelektualnym, jak i w aspekcie duchowym.